

MARILENA LASCĂR
LILIANA PAICU

ESEUL

*Varianta rapidă
de pregătire
pentru Bacalaureat*

LITERATURA ROMÂNĂ

Argument	5
Competențe generale și specifice vizate.	7

Cum abordăm cu succes subiectul al III-lea al probei scrise de limba și literatura română.	9
---	---

Literatura română în secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea

I. Pașoptismul.	15
-------------------------	----

Rolul literaturii în perioada pașoptistă:

Introducere la „ <i>Dacia literară</i> ” – Mihail Kogălniceanu	15
--	----

Nuvela istorică, romantică, pașoptistă:

Costache Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanu*

(I. particularitățile nuvelei; II. construcția personajului;

III. relația dintre două personaje)	17
---	----

II. Epoca marilor clasici	32
-------------------------------------	----

Criticismul junimist: Junimea, Titu Maiorescu	32
---	----

Poezia romantică:

Mihai Eminescu: <i>Floare albastră</i> (particularitățile textului poetic)	37
--	----

Nuvela realistă, psihologică: Ioan Slavici, *Moara cu noroc*

(I. particularitățile nuvelei; II. construcția personajului;

III. relația dintre două personaje)	42
---	----

Comedia: I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută*

(I. particularitățile comediei; II. construcția personajului;

III. relația dintre două personaje)	58
---	----

Basmul cult: Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*

(I. particularitățile basmului cult; II. construcția personajului;

III. relația dintre două personaje)	73
---	----

III. **Prelungiri ale romantismului și ale clasicismului:

Octavian Goga, <i>Rugăciune</i> (particularitățile textului poetic)	86
---	----

Literatura română în secolul al XX-lea

IV. Perioada interbelică

Curențe culturale/literare în perioada interbelică:

modernismul, E. Lovinescu	93
-------------------------------------	----

Poezia interbelică (simbolism – modernism):	
G. Bacovia, <i>Plumb</i> (particularitățile textului poetic simbolist)	95
Tudor Arghezi, <i>Testament</i> (particularitățile textului poetic)	100
Lucian Blaga, <i>Eu nu strivesc corola de minuni a lumii</i> (particularitățile textului poetic modernist)	105
Ion Barbu, <i>Riga Crypto și lapona Enigel</i> (particularitățile textului poetic modernist)	109
Poezia interbelică (tradiționalismul):	
Ion Pillat, <i>Aci sosi pe vremuri</i> (particularitățile textului poetic)	114
Romanul interbelic	
Romanul psihologic, modern, subiectiv:	
Camil Petrescu, <i>Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război</i> (I. particularitățile unui roman psihologic; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje)	118
Romanul experienței: Mircea Eliade, <i>Maitreyi</i> (I. particularitățile unui roman al experienței; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje)	134
Romanul realist de tip obiectiv cu tematică rurală: Liviu Rebreanu, <i>Ion</i> (I. particularitățile unui roman interbelic studiat; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje)	150
Romanul realist-balzacian, citadin: G. Călinescu, <i>Enigma Otiliei</i> (I. particularitățile unui roman realist-balzacian; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje)	165
Romanul realist-mitic: Mihail Sadoveanu, <i>Baltagul</i> (I. particularitățile unui roman interbelic realist-mitic; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje)	181
Dramaturgia	
**Drama: Camil Petrescu, <i>Suflete tari</i> (I. particularitățile unei drame; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje)	
197	
V. Perioada postbelică	
Romanul postbelic (1960–1980): Marin Preda, <i>Moromeții</i> (I. particularitățile unui roman postbelic; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje)	
210	
**Romanul postbelic (după 1980, la alegere, un roman):	
Mircea Nedelciu, <i>Zmeura de câmpie</i> (1985) (I. particularitățile unui roman postbelic, scris după 1980; II. relația dintre două personaje)	229
Filip Florian, <i>Toate bufnițele</i> (2012) (I. particularitățile unui roman postbelic, scris după 1980; II. relația dintre două personaje)	237
Poezia postbelică:	
Nichita Stănescu, <i>Leoaică tânără, iubirea</i> (particularitățile textului poetic)	248
Teatrul postbelic: Marin Sorescu, <i>Iona</i> (I. particularitățile unui text dramatic postbelic; II. construcția personajului)	
252	

Eseu despre pașoptism. „Dacia literară”

Pașoptismul este un curent ideologic care exprimă viziunea, principiile și starea de spirit a participanților la Revoluția de la 1848. S-a configurat în perioada 1830 – 1860, cu premise în mișcarea de înnoire de după 1821, și a fost animat de principiile iluministe preluate de la Școala Ardeleană, al cărei mobil esențial fusese conștiința națională.

Programul pașoptismului vizează două coordonate: politică și culturală. În cadrul vieții culturale are loc întemeierea învățământului național, a teatrului și a presei, iar literatura începe să se diferențieze treptat de celelalte domenii. Afirmarea unei generații de scriitori, gazetari, istorici și oameni politici, numită de posteritate generația pașoptistă, determină începutul modernității noastre culturale. Scriitorii pașoptiști au vocația începuturilor și, poate de aceea, disponibilitatea de a aborda diverse domenii, genuri, specii, mai multe tipuri de scriitură. Polimorfismul preocupărilor individuale se explică în contextul epocii.

Scriitorii sunt nevoiți „să ardă etapele” care se desfășuraseră succesiv în literaturile occidentale, în decursul a mai bine de un secol și jumătate. Curentele literare (iluminism, preromantism, romantism, clasicism, realism incipient) sunt asimilate simultan. Principala trăsătură a literaturii pașoptiste constă în coexistența curentelor literare, nu numai în opera aceluiași scriitor, ci chiar în aceeași creație.

Ca fenomen literar, pașoptismul este una dintre ipostazele romantismului românesc, caracterizată prin spirit social și național, militantism și mesianism, dar care nu exclude însă tematica vieții intime, contemplația și cultivarea pitorescului.

Un rol esențial în stabilirea unei direcții unitare în dezvoltarea literaturii revine unor reviste importante ale epocii, promovate de Mihail Kogălniceanu: „Dacia literară” (considerată promotoarea „direcției naționale”), „Propășirea” și „România literară”.

Constituirea deplină a romantismului pașoptist a fost marcată de programul teoretic „Introducere” apărut în „Dacia literară”, redactat de Mihail Kogălniceanu. La începutul articolului axat pe evidențierea necesității unei literaturi originale și naționale, Kogălniceanu arată că revista încurajează scriitorii români de pretutindeni să publice scrieri originale: „Așadar foaia noastră va fi un repertoriu general al literaturii românești”.

Cele patru puncte ale articolului-program sunt:

- Întemeierea spiritului critic în literatura română pe principiul estetic: „Critica noastră va fi nepărtinitoare; vom critica cartea, iar nu persoana”.

coordonatele
pașoptismului

coexistența
curentelor
literare

romantismul
pașoptist

- Afirmarea idealului de realizare a unității limbii și a literaturii române: „Țămul nostru este realizarea dorinței ca românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți“
- Combaterea imitațiilor și a traducerilor mediocre: „Dorul imitației s-a făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul național. Această manie este mai ales covârșitoare în literatură. [...] Traducțiile însă nu fac o literatură“.
- Promovarea unei literaturi originale, prin indicarea unor surse de inspirație în conformitate cu specificul național și cu estetica romantică: „Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitorești și de poetice pentru ca să putem găsi și la noi sugeturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm de la alte nații“.

Prin precizarea surselor de inspirație/a temelor literare, dar și prin diversele trimiteri spre trăsăturile romantismului (aspirația spre originalitate, refugiul în trecutul istoric, aprecierea valorilor naționale și a folclorului, îmbogățirea limbii literare prin termeni populari, arhaici sau regionali), articolul „Introducere“ devine un *manifest literar*¹ al romantismului românesc.

¹ Manifest literar – text cu valoare de document, esențial pentru instituirea unei mișcări literare/a unui curent literar, prin care se afirmă o nouă concepție literară, de obicei în mod polemic față de mișcarea anterioară.

Nuvela istorică, romantică, pașoptistă: „Alexandru Lăpușneanu” de Costache Negruzzi

I. Particularitățile unei nuvele studiate

Context

Prima **nuvelă istorică** din literatura română, „*Alexandru Lăpușneanu*” de Costache Negruzzi, aparține prozei **romantice**, fiind publicată în **perioada pașoptistă**, în primul număr al revistei „*Dacia literară*” (1840).

1. Evidențierea a două trăsături ale curentului literar, prezente în textul dat

■ **Curent literar: nuvelă romantică** – argumente: tema de inspirație istorică, construcția liniară, personaje excepționale în situații excepționale, antiteza blândețe – cruzime, culoarea epocii.

1a. Două exemple: o replică memorabilă („*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...*”, în capitolul I) și o situație excepțională (scena uciderii celor 47 de boieri, în capitolul al III-lea).

2a. **Specia literară: nuvelă istorică**. Raportul realitate – ficțiune. Surse de inspirație: „*Letopisețul Țării Moldovei*” de Grigore Ureche și cel al lui Miron Costin.

2. Comentarea a două secvențe relevante pentru temă (la alegere)

■ **Tema istorică**: lupta pentru putere în a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanu (1564 – 1569), în Moldova secolului al XVI-lea.

■ **Echilibrul compozițional**: Nuvela cuprinde **patru capitole**, care fixează **momentele subiectului**, fiecare cu câte un **motto** cu rol rezumativ: capitolul I (expozițiunea și intriga) – „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...*”; capitolul al II-lea (desfășurarea acțiunii) – „*Ai să dai samă, doamnă!*”; capitolul al III-lea (punctul culminant) – „*Capul lui Moțoc vrem...*”; capitolul al IV-lea (deznodământul) – „*De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu...*”.

■ **Timpul și spațiul acțiunii**: a doua domnie a lui Lăpușneanu, în Moldova.

■ **Acțiunea nuvelei**. Capitolul I – expozițiunea (întoarcerea lui Alexandru Lăpușneanu la tronul Moldovei, în 1564, și întâlnirea cu solia boierilor) și intriga (hotărârea domnitorului de a-și relua tronul). Capitolul al II-lea – desfășurarea acțiunii (deciziile luate de domnitor în a doua domnie, urmate de discuția cu doamna Ruxanda). Capitolul al III-lea – punctul culminant (discursul domnitorului la mitropolie, ospățul de la palat, uciderea celor 47 de boieri, a lui Moțoc, „leacul de frică”). Capitolul al IV-lea – deznodământul (otrăvirea tiranului).

3. Componente de structură și de limbaj ale nuvelei

3a. **Principalul conflict**: lupta pentru putere între domnitor și boieri; **conflictul secundar**, dintre domnitor și trădătorul Moțoc, ilustrează dorința de răzbunare.

3b. **Personajele** sunt **romantice: personaje excepționale** (au calități și defecte ieșite din comun) în **situații excepționale**, construite în **antiteză**, liniare psihologic, rostesc replici memorabile.

■ **Modalitățile de caracterizare** a personajelor: directe și indirecte.

■ **Personajul principal**: Alexandru Lăpușneanu este **personaj romantic**, ce întruchipează **tipul domnitorului sângeros, tiran și crud**.

■ **Personaje secundare**: **Doamna Ruxanda** apare în **antiteză** cu Lăpușneanu: blândețe – cruzime, caracter slab – caracter tare. **Boierul Moțoc** reprezintă **tipul boierului trădător**, vicelan, laș, intrigant.

■ **Personajele episodice:** **Spancioc** și **Stroici** sunt tineri boieri patrioți cu rol justițiar, în antiteză cu boierul trădător.

■ **Personajul colectiv,** reprezentat de mulțimea revoltată de târgoveți, apare pentru prima dată în literatura noastră.

3c. Tehnica narativă: înlănțuirea. **Perspectiva narativă:** obiectivă.

■ **Stilul narativ** se remarcă prin sobrietate, concizie. **Registrele stilistice** arhaic și regional contribuie la **culoarea locală**. **Limbajul personajelor** este un mijloc de caracterizare indirectă, mai ales prin replici memorabile: „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau*”, „*Proști, dar mulți!*” etc.

Concluzie

Prima noastră nuvelă istorică este o capodoperă, potrivit criticului G. Călinescu: „*Nuvela istorică «Alexandru Lăpușneanul» ar fi devenit o scriere celebră ca și «Hamlet» dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale*”.

I. Eseu despre particularitățile unei nuvele studiate

Context

Prima nuvelă istorică din literatura română, „*Alexandru Lăpușneanu*” de Costache Negruzzi, aparține prozei romantice, fiind publicată în perioada pașoptistă, în primul număr al revistei „*Dacia literară*” (1840). Este inspirată din istoria națională, potrivit recomandărilor formulate de Mihail Kogălniceanu în manifestul literar al romantismului românesc, articolul-program intitulat „*Introducere*”.

1. Evidențierea a două trăsături ale curentului literar, prezente în textul dat

„*Alexandru Lăpușneanu*” este o **nuvelă** deoarece este o construcție riguroasă, epică, în proză, cu un fir narativ central și conflict concentrat. Se observă concizia intrigii, tendința de obiectivare a perspectivei narrative și de asigurare a verosimilității faptelor prezentate. Personajele relativ puține și caracterizate succint pun în lumină trăsăturile personajului principal.

trăsături
ale nuvelei

Este o **nuvelă romantică** prin tema de inspirație istorică, personaje excepționale în situații excepționale, construite în antiteză (blândețea doamnei și cruzimea domnitorului), prin culoarea epocii redată în descrieri cu valoare documentară (de exemplu: portretul fizic al doamnei în capitolul al II-lea, vestimentația lui Lăpușneanu în biserică, masa domnească), gesturi spectaculoase și replici devenite celebre.

argumente
pentru
romantism

1a. Două exemple pentru romantism sunt replica memorabilă rostită de voievod „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...*” la întâlnirea lui cu solia boierilor, în capitolul I, replică preluată din cronica lui Ureche, și situația excepțională, precum scena uciderii celor 47 de boieri, în capitolul al III-lea, ilustrativă pentru cruzimea tiranului medieval.

1b. **Nuvela istorică** este o specie literară cultivată de romantici, care se inspiră din trecutul istoric (Evul Mediu) în ceea ce privește tema, subiectul, personajele și culoarea epocii (mentalități, comportamente, relații sociale, obiceiuri, vestimentație, limbaj).

Raportul realitate – ficțiune este ilustrativ pentru viziunea despre lume a scriitorului pașoptist, care se inspiră din „*Letopisețul Țării Moldovei*” al lui Grigore Ureche și din cel al lui Miron Costin. Din cronica lui Ureche, Costache Negruzzi preia imaginea personalității domnitorului Alexandru Lăpușneanu, unele fapte (uciderea boierilor) și replici (mottoul capitolelor I și al IV-lea), dar modifică ficțional realitatea istorică, potrivit esteticii romantice și ideologiei pașoptiste. Deși istoria atestă faptul că, la revenirea lui Alexandru Lăpușneanu, Moțoc fuge în Polonia, unde este decapitat, Negruzzi îl păstrează ca personaj, ca să îl poată caracteriza mai bine pe domnitor. În scena uciderii lui Moțoc, Negruzzi se inspiră din cronica lui Miron Costin. O creație a autorului este boierul Stroici, neatestat documentar și care, prin

realitate
și ficțiune